

УДК 336.743 (477.87)
DOI 10.33244/2617-5940.2.2019.33-45

Болдова А.А., Болдова Ю.А.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

У даній статті узагальнено засади та особливості сучасного стану валютного ринку України як складової міжнародних економічних відносин. У статті висвітлено деякі проблемні аспекти розвитку валютного ринку України та описано політику Національного банку України щодо їх подолання. Також наведено ряд умов, виконання яких сприятиме нормалізації функціонування валютного ринку; розглянуто цілі, досягнення яких сприятиме подальшому розвитку валютного ринку в Україні; виявлено ряд факторів, які загрожують посиленню відтоку капіталу та розвитку бімонетарної грошової системи. У статті також рекомендовані шляхи до окремих аспектів розвитку валютного ринку та передбачено певні міри для усунення існуючих загроз.

Ключові слова: валютний ринок, валютна система, валюта, гривня, виток капіталу, управління, фінансова сфера, банківська сфера, економіка країни.

Болдова А.А., Болдова Ю.А.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ВАЛЮТНОГО РЫНКА В УКРАИНЕ

В данной статье обобщены принципы и особенности современного состояния валютного рынка Украины как составляющей международных экономических отношений. В статье освещены некоторые проблемы развития валютного рынка Украины и описано политику Национального банка Украины по их преодолению. Также приведен ряд условий, выполнение которых будет способствовать нормализации функционирования валютного рынка; рассмотрены цели, достижение которых будет способствовать дальнейшему развитию валютного рынка в Украине; выявлен ряд факторов, которые угрожают усилением оттока капитала и

развития бимонетарной денежной системы. В статье также рекомендованы пути к отдельным аспектам развития валютного рынка и предусмотрены определенные меры для устранения существующих угроз.

Ключевые слова: валютный рынок, валютная система, валюта, гривна, виток капитала, управления, финансовая сфера, банковская сфера, экономика страны.

Boldova A., Boldova Y.

SOME ASPECTS OF DEVELOPMENT OF THE EXCHANGE MARKET IN UKRAINE

In this article, the principles and features of the current state of the foreign exchange market of Ukraine as a component of international economic relations generalized. The article covers some problems of the development of the foreign exchange market of Ukraine and describes the policy of the National Bank of Ukraine to overcome them. Also, a number of conditions are set out, which will contribute to the normalization of the functioning of the foreign exchange market; the goals, the achievements of which will contribute to the further development of the foreign exchange market in Ukraine, are considered; a number of factors have been identified that threaten the growth of capital outflows and the development of the monetary system. The article also recommends ways to separate aspects of the development of the currency market and provides certain measures to eliminate existing threats.

Key words: *currency market, currency system, currency, hryvnia, capital turnover, management, financial sector, banking, economy of the country.*

Постановка проблеми. Сьогодні фінансового ринку характеризується тим, що прослідковується посилення руху міжнародних капіталів у світі. Більшість країн усувають національні фінансові та торговельні обмеження, надають можливість фінансовим структурам, ринкам та інструментам впливати на економіку. Консолідуєчим та динамічним сектором міжнародних економічних відносин стали валютні ринки.

Різноманітні його сегменти більше інтегруються через використання інноваційних підходів, безпосередньо до прийняття рішень, із питань фінансового управління. За допомогою валютного ринку встановлюються економічні та правові відносини між споживачами і продавцями валют, формується система різноманітних економічних та організаційних відносин між учасниками міжнародних розрахунків з приводу валютних операцій, надання фінансових послуг, здійснення інвестицій та інших видів фінансової діяльності, які в свою чергу потребують використання і обміну іноземних валют.

В Україні, яка є учасником євроінтеграційних процесів, формування ефективного валютного регулювання, підвищення іміджу національної валюти та стабілізація її курсу являються пріоритетними напрямками. Для того щоб бути учасником міжнародних торгових операцій необхідно продовжувати формувати дієвий валютний ринок бо його нормальне функціонування є важливою складовою подальшого розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження проблем розвитку і діяльності валютних ринків привертають увагу як вітчизняних так і зарубіжних науковців та практиків, що в свою чергу пояснюється розширенням спектру та модернізацією валютних операцій. Авторами цих досліджень є такі науковці: С. Боринець, О. Береславська, А. Гальчинський, О. Гриценко, О. Дзюблюк, М. Житар, А. Косолапов, А. Мороз, Л. Петрашко, М. Савлук, А. Філіпенко та ін.

Не зважаючи на значну кількість наукових праць, присвяченій досліджуваній тематиці, і досі залишається ряд невирішених проблем щодо таких першочергових завдань як, стабілізація національної валюти та популяризація її на міжнародних валютних ринках. А також відсутність швидкої реакції на зміни, які відбуваються на міжнародних ринках.

Метою цієї роботи є узагальнення деяких аспектів діяльності валютного ринку України в системі економічних відносин, які характеризують його сучасний стан та націлюють на пошук шляхів подальшого його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Характеристика валютної сфери України, за сучасних умов, зводиться до підтримки стабільного становища на валютному ринку, нейтралізації різких коливань валютних курсів та відтоку капіталу. Стабільність валютного ринку в свою чергу забезпечує нормальний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків держави і всієї економіки. Головним інструментом формування ефективного валютного регулювання, на сучасному етапі розвитку ринкових відносин, є валютні інтервенції, які здійснюються центральним банком країни. Кожна країна, як правило, використовуючи валютні інтервенції, виходить із конкретних особливостей своєї економіки, ступеня її «відкритості» для участі в міжнародних економічних відносинах.

Оскільки гривня є досить нестабільною і є зростання темпів інфляції то не дивно, що перевага надається тій іноземній валюті, яка є резервною у світі, або до якої зберігається висока довіра. Для України і багатьох держав – це американський долар. Попри те, що долар в Україні не став офіційним платіжним засобом, більшість великих угод – купівля нерухомості, коштовних автомобілів тощо – здійснюється за посередництва долара [3].

В результаті обігу двох валют в Україні стало формування бімонетарної системи, що містить у собі негативні наслідки.

По-перше, в умовах часткової доларизації економіки Національний банк втрачає монетарні важелі управління, а також можливість повноцінно реалізувати грошово-кредитну політику. Це означає, що до показника пропозиції грошей включається нова складова – обсяг іноземної валюти в обігу, яким не може управляти центральний банк. По-друге, знижується ефективність фіскальної політики. По-третє, відмова від національної валюти, на користь іноземної з причин високої інфляції, загострює процес

знецінення грошей. Є ще один момент – це втрата Україною прибутку у вигляді сеньйоражу, оскільки його отримує країна – донор валюти, тобто Сполучені Штати Америки. У результаті бімонетарної система ще більше розхитує економічні процеси.

Національний Банк України приймає деякі рішення стосовно вищеописаної проблеми. Одним таким суттєвим обмеженням стало рішення НБУ про позбавлення резидентів можливості виводити за кордон валюту, куплену на міжбанківському ринку за індивідуальною ліцензією або залучену у вигляді кредиту. При цьому банки були позбавлені права здійснювати оптові та форвардні операції. Вони отримали право купувати іноземну валюту для погашення зовнішніх кредитів тільки в тому обсязі, в якому продавали залучену від кредитора валюту на міжбанківському ринку.

Також було встановлено жорсткі обмеження на курс продажу долара США населенню на готівковому ринку, посилені вимоги до заявок уповноважених банків на купівлю іноземної валюти. Ще одним заходом було запровадження Національним банком України, з метою забезпечення мінімізації впливу іноземної валюти з країни, обмеження щодо купівлі та обміну іноземної валюти, яке безпосередньо необхідно для проведення розрахунків з нерезидентами за імпортом продукції, яка має здійснюватися лише за умов фактичного надходження товару на територію України.

Для того, щоб обмежити спрямування отриманих для рефінансування коштів банківськими установами на проведення спекулятивних операцій на валютному ринку, Національний банк України посилив вимоги до рефінансування банків. Зокрема, запроваджено здійснення підтримки ліквідності Національного Банку України лише на підставі детального аналізу заявки кожного окремого банку з урахуванням стану його ліквідності, зменшення депозитів, кредитної активності та участі на міжбанківському кредитному ринку.

Українська гривня – внутрішня валюта, яка не користується попитом за межами країни. Тому для стабілізації курсових коливань Національний банк

України ефективно використав певні обмеження для здійснення валютних операцій суб'єктами ринку.

Для забезпечення зниження ризиків банків за кредитними операціями Національний банк України посилив вимоги до порядку використання і формування резерву для того, щоб відшкодувати можливі втрати за кредитними операціями, що обумовлено значним рівнем кредитного ризику (в умовах знецінення національної валюти та посилення боргового навантаження на позичальників у іноземній валюті), які не мають постійних джерел надходження валютної виручки.

Високий рівень доларизації економіки України веде до виникнення валютних ризиків у разі різких коливань валютного курсу гривні, такі негативні події неодноразово відбувалися на сучасному етапі розвитку внутрішнього валютного ринку. Знову ж проблема полягає у відсутності відповідних нормативно-правових регуляторів. Україні немає єдиного нормативного документа, який поєднував би в собі всі аспекти валютного регулювання і контролю.

Також у існуючій нормативно-науковій літературі не існує чіткого розподілу функцій валютного регулювання та валютного контролю між державними органами, не визначено механізми встановлення режиму валютного курсу, що, у свою чергу, ускладнює можливість прогнозувати валютний ринок [1].

Можна виділити ключові вимоги, які необхідні для успішного функціонування валютного ринку. А саме, забезпечення відповідної ліквідності. Ця умова припускає існування офіційних резервів в урядів країн, які приймають участь у міжнародній торгівлі. Також потребує стимулів для того, щоб комерційні банки, які діють в якості дилерів, що торгують іноземною валютою, мали достатні її резерви для забезпечення потреб приватного сектору.

Дія механізму регулювання. Ця умова потребує, щоб окремі країни проводили економічну та фінансову політику, яка б сприяла підтриманню

збалансованої міжнародної системи платежів. Також є потреба у створенні фінансових механізмів забезпечування регулювання платіжного балансу, а також щоб уряди країн сприяли збереженню рівноваги на ринках іноземної валюти.

Впевненість у міжнародній грошовій системі. Якщо фірми та інвестори приватного сектору будуть впевнені у тому, що уряди проводять політику, яка веде до збалансованої міжнародної системи платежів, вони будуть мати довіру до системи. Міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд, намагаються сприяти проведенню такої політики урядами. У доповнення до цього уряди здійснюють спільні зусилля для того, щоб викликати довіру до системи.

В процесі проведення в Україні економічних реформ становлення нової системи державного регулювання економіки, фінансової і банківської сфер і внутрішнього валютного ринку зокрема помітно відставало від темпів, якими здійснювалася їх лібералізація. Следством цього стало те, що капітал з країни вивозиться не стільки порушуючи закон, скільки в обхід діючих і нормативно-правових норм, тобто в легальних і легалізованих формах, які здавалися допустимими із-за пропусків в законодавстві.

Також варто звернути увагу на посилення дій щодо перешкоджанню «втечі» капіталу, оскільки це має ряд негативних наслідків для економіки країни:

1. зменшується грошова маса в цілому та скорочується пропозиція валюти. Гривня поступає на валютний ринок, конвертується і вивозиться, або взагалі не надходить до країни, якщо в результаті цінових маніпуляцій ховається валютна виручка або здійснюється нелегальний вивіз економічних активів. Скорочується об'єм пропозиції валюти, що продається на Українській міжбанківській валютній біржі, валютне поле різко звужується і курс гривні стає нестійким;

2. скорочуються валютні резерви, яка побічно б'є по курсу гривні. Якщо хоч би частина капіталу, що «втік», залишилася в країні, валютні резерви могли б бути в 3-4 рази більше, ніж в даний час;

3. скорочуються інвестиційні ресурси та створюється штучний попит на зарубіжні кредити а також у країну не інвестується прибуток, одержаний від капіталу, що «втік» за кордон;

4. зменшується база оподаткування. При державному регулюванні вивозу капіталу операції реєструються, а тому сплачуються податки.

5. знижується стійкість фінансового ринку, виникає асиметрія між його сегментами.

Для того, щоб стримувати виток капіталу з економіки необхідно розробити стратегічну програму і тактику дій, зробити «втєчу» капіталу економічно не вигідною. Перш за все, необхідно забезпечити соціально-економічну і політичну стабільність в Україні і захист прав власності. Необхідний правовий режим гарантій для страхування комерційних і політичних ризиків, непередбачених дій держави [5].

Цілі, для досягнення яких потрібно вводити обмеження потоків капіталу:

1. утримання внутрішніх заощаджень;
2. збереження внутрішньої бази оподаткування;
3. встановлення правильної послідовності кроків по досягненню економічної лібералізації;
4. зниження коливання обмінного курсу і зменшення частоти і сили спекулятивних актів.

Отже, слід зазначити наступне: лібералізація ринку, зокрема валютного, повинна проводитися в умовах досягнутої макроекономічної стабільності, міцного валютно-фінансового положення країни, здорової і ефективно функціонуючої банківської системи. Реформи, що в цьому випадку проводяться, досягають своїх цілей, стають стимулом для розвитку

зовнішньоекономічної діяльності і інтеграції національної економіки в систему світового господарства [5].

Проблемним аспектом на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин та валютного ринку України є боротьба з відмиванням грошей. За роки незалежності в Україні неодноразово робилися спроби подолати це негативне явище. Зокрема, вживалися заходи для протидії відпливу капіталу у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Проблемою валютної безпеки України є структура золотовалютних резервів. Оскільки лише 4% золотовалютних резервів України зберігається у золоті. Дослідивши ситуацію у світі стає зрозуміло, що структура золотих резервів економічно розвинутих країн відрізняється від України, зокрема США зберігає понад 76% резервів, Німеччина – 74%, Італія – 74%. Таким чином, існує незахищеність валютної безпеки України, оскільки нинішній відсоток зберігання золотовалютних резервів у золоті не відображає реальних потреб структури золотовалютних резервів.

Діюча система валютного регулювання України потребує удосконалення. Це передбачає: погодженість дій держави з ринковими механізмами; підвищення якості валютного законодавства, зростання ролі державних інститутів в сфері валютного регулювання, удосконалення механізмів застосування форм валютного регулювання. В процесі удосконалення системи валютного регулювання в Україні доцільно використовувати досвід зарубіжних країн. На сучасному етапі в Україні ефективно можуть бути застосовані такі механізми валютного регулювання країн як:

1. оптимізація режиму валютного курсу;
2. особливістю застосування валютних інтервенцій за умови дії плаваючого валютного курсу;
3. репатріацією валютних цінностей [3].

Висновки. Отже, прийняття та виконання державними уповноваженими органами відповідних рішень щодо регулювання валютних

відносин має базуватися на комплексі заходів поетапної реалізації валютного регулювання, спрямованого на забезпечення стабільності національної валюти як одного з домінуючих чинників економічного розвитку. Це дозволить обґрунтувати раціональний вибір інструментів валютного регулювання. Але на сучасному етапі економічного розвитку країни основними завданнями валютної політики Національного банку України є:

- відновлення курсової стабільності гривні;
- сприяння процесу доларизації вітчизняної економіки;
- ефективне управління міжнародними резервами;
- забезпечення збалансованості платіжного балансу країни;
- вдосконалення організаційної структури внутрішнього валютного ринку;
- створення сприятливих умов для інвестування коштів резидентами і нерезидентами у національну економіку;
- затвердження програми співробітництва з МВФ для підтримки гривні;
- підвищення прозорості і передбачуваності операцій НБУ на валютному ринку;
- зменшення рівня доларизації української економіки через підвищення привабливості гривневих активів;
- удосконалення структури внутрішнього валютного ринку з урахуванням міжнародної практики;
- удосконалення нормативної бази НБУ;
- посилення роботи з моніторингу валютних ризиків;
- удосконалення механізмів контролю та протидії спекуляціям;
- стимулювання експорту і забезпечення рівноваги платіжного балансу [7].

Вибір режиму валютного курсу має визначатися станом економіки, грошового обігу, платіжного балансу країни та достатнім обсягом міжнародних резервів, масштабами зовнішніх інвестицій і величиною

зовнішнього боргу, обсягом грошової маси та режимом курсу національної валюти.

На динаміку обмінного курсу гривні мають суттєвий вплив адміністративні інструменти валютного регулювання, які передбачають встановлення законодавчих і нормативних правил, спрямованих на заборони, встановлення лімітів на операції резидентів і нерезидентів із валютними цінностями. Разом з тим, застосування адміністративних заходів є більш ефективним у короткостроковому періоді, а у довгостроковій перспективі валютне регулювання має бути спрямоване на лібералізацію валютних відносин.

З метою забезпечення курсової стабільності гривні, збереження рівноваги на міжбанківському валютному ринку перспективним напрямом розвитку системи валютного регулювання має стати його лібералізація в частині скорочення валютних обмежень, в першу чергу щодо операцій за поточним рахунком, з подальшим усуненням обмежень за капітальними операціями. Удосконалення валютного регулювання повинно здійснювались у напрямі посилення його стимулюючого впливу на надходження прямих іноземних інвестицій з одночасним обмеженням короткострокових іноземних капіталів, які мають боргову природу. Такі заходи сприятимуть економічному розвитку з одночасним структурним реформуванням економіки та інтеграції України до світової економічної системи.

Список джерел:

1. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. URL:<http://www.minfin.gov.ua>.
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України / Верховна Рада України. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1587-18>.
3. Про Національний банк України :Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV / Верховна Рада України. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

4. Береславська О. Дисбаланси валютного ринку України. Вісник Національного банку України, 2013. (№ 3(205)). С. 3–44.
5. Береславська О. Загальні тенденції розвитку валютного ринку України. Вісник НБУ, 2014. С. 31–35.
6. Болдова А.А.Проблематика глобальної фінансової нестабільності України / Антоніна Болдова, Юлія Болдова / Концептуальні засади менеджменту та фінансів в умовах глобальної нестабільності.[Електронний ресурс] : збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми менеджменту та фінансів в сучасних глобалізаційних процесах» (14 березня 2019 р.). – Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. – С 209-210.
7. Житар М.О. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток міжнародної економіки / М.О. Житар, Н.С. Грушко // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація національної економіки в контексті реалізації євроінтеграційної стратегії» – м. Миколаїв, 9 листопада 2018. – С. 29-31
8. Юрчишин В. Сучасна валютна політика та особливості її реалізації в Україні. Київ : Заповіт, 2016. 120 с.

References

1. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Oficijnyj sajt. [Elektronnyj resurs]. URL:<http://www.minfin.gov.ua>.
2. Pro banky i bankivsjku dijajlnistj : Zakon Ukrainy / Verkhovna Rada Ukrainy.URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1587-18>.
3. Pro Nacionaljnyj bank Ukrainy :Zakon Ukrainy vid 20.05.1999 # 679-XIV / Verkhovna Rada Ukrainy.URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
4. Bereslavsjska O. Dysbalansy valjutnogho rynku Ukrainy. Visnyk Nacionaljnogho banku Ukrainy, 2013. (# 3(205)). S. 3–44.
5. Bereslavsjska O. Dysbalansy valjutnogho rynku Ukrainy. Visnyk Nacionaljnogho banku Ukrainy, 2013. (# 3(205)). S. 3–44.
6. Boldova A.A.Problematyka ghlobaljnoji finansovoji nestabiljnosti Ukrainy / Antonina Boldova, Julija Boldova / Konceptualjni zasady menedzhmentu ta finansiv v umovakh ghlobaljnoji nestabiljnosti.[Elektronnyj resurs] : zbirnyk materialiv VI Mizhnarodnoji naukovopraktychnoji internet-

конференції «Актуальні проблеми менеджменту та фінансів в сучасних глобалізаційних процесах» (14 березня 2019 р.). – Ірпінj : Університет DFS України, 2019. – С 209-210.

7. Zhytar M.O. Vplyv globalizacijnykh procesiv na rozvytok mizhnarodnoji ekonomiky / M.O. Zhytar, N.S. Ghrushko // Materialy II Mizhnarodnoji naukovo-praktychnoji konferenciji «Transformacija nacionalnoji ekonomiky v konteksti realizaciji jevrinteghracijnoji strateghiji» – м. Mykolajiv, 9 lystopada 2018. – С. 29-31

8. Jurchyshyn V. Suchasna valjutna polityka ta osoblyvosti jiji realizaciji v Ukraini. Kyjiv : Zapovit, 2016. 120 s.

Болдова Антоніна Андріївна (ORCID: 0000-0001-5116-963X) – кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора ННІ фінансів, банківської справи з виховної роботи навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи Університету державної фіскальної служби України, (м. Ірпінj).

Болдова Юлія Андріївна - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінj).